

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ШКІЛ МИСТЕЦТВ НА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

Олена Іваненко
Київ

В статті розглядається проблема художньо-творчої діяльності та характеристика її видів в процесі навчання дітей середнього та старшого дошкільного віку в школах мистецтв з урахуванням їх психолого-фізіологічних особливостей. Адже задля ефективності проведення занять необхідно застосовувати інтеграцію мистецтв як провідний засіб художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку. Тільки в процесі художньої діяльності дошкільники спроможні в повній мірі проявити власний потенціал та творчі здібності, оскільки цей вік сприяє їх всебічному інтелектуальному розвитку. Застосування художньої інтеграції на заняттях у школах мистецтв допомагає глибше осягати дітям 4-5 річного віку художньої культури та художньої спадщини, розвитку пізнавального інтересу, і в зв'язку з розвитком творчих спалахів і набуття знань, умінь і навичок, допомагає використовувати їхній художньо-творчий потенціал в процесі створення власних художніх робіт, що дає можливість творчо реалізувати себе.

Ключові слова: художньо-творча діяльність, художньо-творчий розвиток, види мистецтва, художня інтеграція.

Однією з важливих проблем сучасної педагогіки мистецтва є розробка системи організаційних форм та довершених засобів розвитку обдарованої дитини дошкільного віку на основі виявлення її природних задатків та потенціалу у процесі «...гармонійного розвитку всіх здібностей дитини. Слухання казок, музики, пісень повинно змінитись читанням віршів, малюванням, ліпленням. Тому що ніхто не знає, в якій галузі людської діяльності може проявитися особливий талант, який наданий природою саме цій дитині. Тому вона повинна випробувати максимум занять, щоб з часом визначити своє призначення...» (Lesgaft 1988, p. 176) [5].

Творчий характер може мати будь-яка діяльність, але найефективнішою, найоптимальнішою сферою, в якій відбувається прояв потенціалу та творчих здібностей дитини є сфера художньої діяльності. Художня діяльність – це особлива форма якісного переходу від вже відомого до нового, невідомого в мистецькій сфері, вона завжди насичена яскравими позитивними емоціями і завдяки цьому володіє великою привабливою силою, володіє художньо-образною мовою, специфікою відтворення дійсності, яка в свою чергу, визначається особливостями тих чи інших життєвих явищ та обставин.

У багатьох педагогічних дослідженнях було доведено, що саме дошкільний період є сензитивним щодо розвитку особистості дитини в процесі художньо-творчої діяльності, і саме цей вік сприяє її всебічному інтелектуальному розвитку. Оскільки у дітей середнього та старшого дошкільного віку досить висока пізнавальна активність та психологічна готовність до художньо-творчої діяльності, вони досить легко піддаються навчанню і можуть засвоїти значно більше, ніж вважалося раніше.

Одним з важливих чинників підвищення ефективності художньо-творчого розвитку дошкільників виступає процес взаємодії мистецтва. Як наголошувала Р. Чумичьова, саме завдяки взаємодії мистецтв, яка набуває великого значення в сучасній освіті, можуть виникнути нові можливості та ефективні шляхи художнього засвоєння дійсності, що забезпечує розкриття творчих здібностей дитини та сприяє її художньо-творчій діяльності.

У наш час стає дуже актуальною ідея саме комплексного використання різних видів мистецтва для розвитку художньої творчості дітей дошкільного віку, адже тяжіння до взаємодії вже закладене в самому мистецтві, а саме в його функціональних та генетичних зв'язках і базується на основі загальної художньо-образної природи різновидів мистецтва, що об'єднані спільними ознаками, такими як: художня ідея, художній образ та художня мова. У своєму дослідженні Г. Шевченко (1974, р. 48) розглядала проблему використання взаємодії мистецтв «...не тільки через спільне, а й

через протилежне. Це значить, що взаємодія мистецтв базується саме на тому, що кожному різновиду мистецтва притаманні такі специфічні особливості, яких немає в інших» [9].

Кожне мистецтво має свої особливості впливу на дитину та засоби художньої виразності, які характерні тільки для даного різновиду (колір – для образотворчого мистецтва, мелодія – для музичного, рух – для хореографічного, слово – для театрального).

«В основі всіх різновидів мистецтва лежить дійсність, яку різні види мистецтва відображають своєю мовою – мовою звуків, фарб, пластики», наголошував Ш. Амонашвілі (1988, р. 100). «Якщо б були створені такі ваги, на яких можна було б важити види мистецтва, то я впевнений, жоден з видів мистецтва не був би вагоміший за інший. Всі вони складають гілки одного дерева. І якщо я хочу дати дітям повноцінну художню освіту, то я зобов'язаний допомогти побачити це дерево з його кроною, допомогти наблизитись до його висот» [1].

Усі різновиди мистецтва взаємопов'язані між собою і за засобом існування, і за своїм розвитком і тим самим утворюють певну систему, що характеризує певні зв'язки та відносини, які складаються між ними. Кожний різновид мистецтва володіє певним зображально-виразовим діапазоном і, в свою чергу, відбиває різноманітність дійсно своїми специфічними можливостями, які визначають характер впливу на особистість дитини дошкільного віку. Таким чином, окремо взятий різновид мистецтва, що має певний вплив на дитину, обов'язково захоплює не тільки різні сторони психіки, але й впливає на сферу почуттів. У дослідженні Н. Григор'єва та Г. Шевченко (1980) можна знайти думку про те, що вплив комплексу видів мистецтва трансформується в свідомості через складну призму психічних властивостей та якостей особистості дитини, що мобілізує почуття, думки, уяву, інтелект, весь життєвий досвід, тому що будь-який вплив якогось явища переломлюється через внутрішні властивості того явища, у взаємодії з яким воно виступає [4].

Якщо один різновид художньо-творчої діяльності глибоко торкнувся душевного світу дитини дошкільного віку, то вона обов'язково буде прагнути проявити свій емоційний настрій в іншому. У процесі занять мистецтвом у дітей 4-5 річного віку виявляється відчуття власного прояву, тому що саме художньо-творча діяльність відповідає самій природі дитини, а також надає естетичної насолоди, що активізує та збуджує дитину до художньо-творчої діяльності.

У процесі художньо-творчої діяльності дітей середнього та старшого дошкільного віку передбачається тісний взаємозв'язок та взаємодія різних видів мистецтв, що сприяє підвищенню інтересу дошкільників до активної художньо-пізнавальної діяльності, а також розширює можливості для прояву творчих здібностей (Borev 1981) [2]. Оскільки джерелом художньо-творчої діяльності є мистецтво, різні його види, багато дослідників звертались до проблеми інтеграції мистецтв, намагаючись теоретично обумовити можливості впливу різних видів мистецтва на художньо-творчий розвиток дітей дошкільного віку та виявити рушійні сили цього процесу (Vygot'skiy 1968) [3].

Беручи до уваги те, що дитина від самого початку розвитку здатна до різних видів художньої діяльності, застосування інтеграції мистецтв дає можливість дітям 4-5 річного віку отримати системні художньо-естетичні знання та вміння, сформувати чіткі творчі переконання та мистецькі інтереси цілісного естетичного спрямування. У подальшому це дасть можливість створити комфортні умови для всебічного розвитку дошкільників.

На заняттях із застосуванням художньої інтеграції, повинні бути задіяні всі різновиди мистецтва, адже тільки в їх поєднанні можна підкреслити специфіку кожного з них. Це надасть можливість дітям 4-5 річного віку набути досвіду не тільки в певному різновиді, але і дозволить їм досягнути всі форми різних видів художньої діяльності за мірою свого вікового сприйняття.

Застосування інтегративного підходу на заняттях в школах мистецтв з дітьми 4-5 річного віку дозволить в повній мірі та залучити їх до світу мистецтва завдяки участі у різних видах художньо-творчої діяльності. Застосування художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв, перш за все, дозволяє досягнути цілісності в педагогічному процесі, а також реалізовувати нові методи та прийоми художньо-творчого навчання, завдяки можливості застосування індивідуального підходу до кожної дитини. Завдяки

впровадженню багаторівневої художньої інтеграції відбувається: по-перше, наближення дітей до мистецьких знань не тільки через розум, а й через відчуття та емоції; по-друге, розкриття внутрішнього світу дітей дошкільного віку та їх максимальне зближення з педагогом.

Інтеграція різних видів мистецтва в художньо-творчому розвитку дітей середнього та старшого дошкільного віку можлива лише тому, що окремі різновиди мистецтва (образотворче, музичне, хореографічне тощо) відображують один і той же об'єкт навколишньої дійсності, але з різних боків, різноманітними, притаманними тільки певному виду мистецтва, засобами виразності, які, інтегруючись, створюють цілісні образи в уявленні дітей та виступають ефективним чинником для прояву у дітей 4-5 річного віку творчих здібностей в різних видах художньо-творчої діяльності.

Відомо, що провідним видом діяльності у дітей дошкільного віку є гра, тому вони з легкістю включають мистецтво в своє життя. На думку П. Писаревського (1987, р. 52) «це проявляється і у використанні мистецтва, і в його створенні. Приймаючи умови гри, діти також природно, гармонійно, не замислюючись приймають умовність мистецтва» [7].

Творчі прояви дітей завжди продиктовані життям, суспільством, а також художньо-творчим середовищем. Тому дії дітей реалістичні і завжди перетворюють життєві враження. Діти 4-5 річного віку відчують потребу виразити своє відношення до навколишнього й тим самим, задовольняючи свої потреби та інтереси, діти самі створюють бажану ситуацію, організують атмосферу на основі творчої фантазії. Діти починають діяти за власним задумом, який інколи отримує несподіване вирішення, що призводить до виникнення різноманітних варіантів дій. Але наявність творчих проявів у процесі мистецької діяльності на засадах художньої інтеграції обумовлена, перш за все, віковими можливостями дітей, а також раніше набутими знаннями та навичками в різних видах художньо-творчої діяльності.

Діти середнього дошкільного віку вже володіють можливістю спрямовувати свої дії щодо вибору сюжету, створення життєво-сценічних ситуацій, пошуку засобів втілення свого задуму та завершення образного відображення. Вони спроможні проявляти співпереживання до музичного образу, фіксувати найбільш контрастні його зміни, впізнавати знайомі мелодії, а в образотворчій діяльності ця необхідність продиктована створенням художнього задуму та пошуку як засобів виразності, так і засобів втілення.

На відміну від 4-х річок, дитина 5-ти річного віку здатна сама формувати свій задум, створювати тему, обирати жанр, співвідносити оформлення на словах своєї розповіді з темою, наприклад в казці використовувати повтори, традиційні народні епітети, порівняння та реалістичну лексику. Тобто дитина сама вирішує, що вона буде розповідати, музикувати, співати, танцювати або створювати якусь художню композицію, а також визначати, якими допоміжними засобами буде користуватися.

На творчі прояви дітей дошкільного віку, в першу чергу, впливають телепередачі, сучасні пісні у виконанні відомих співаків, слухання казок або цікавих розповідей, у зв'язку з чим у них виникає бажання заспівати улюблену пісню, послухати музичний твір, що сподобався, або розіграти сюжет певної казки тощо. Але їх інтереси, за окремим виключенням, ще нестійкі. Таким чином, завдяки інтеграції мистецтв потреба в творчому прояві у дітей середнього та старшого дошкільного віку виражається в прагненні потренуватися в набутих навичках, закріпити їх, а також проявити себе в різних видах художньо-творчої діяльності та показати, на що вони здатні.

За допомогою ігрових, проблемно-пошукових ситуацій діти середнього та старшого дошкільного віку сміливо беруть участь у різноманітних імпровізаціях, які, в свою чергу, побуджують їх у незвичних умовах до самостійних дій у будь-якому прояві. Процес створення власного твору мистецтва за часовим виміром досить обмежений. Творчий «акт» проходить «на одному диханні». Дитина дає швидкий розряд своїм почуттям і, на думку Л. Виготського (1995, р. 43), «створює в один прийом» [6]. І все ж таки, яким би не був коротким цей прийом, в ньому є певні межі, що завершують якусь частину виконаного, і кожна з цих частин потребує особливого підходу.

Діти п'ятого року життя вже спроможні створювати власні твори в різних видах художньо-творчої діяльності. У музичній діяльності діти 4-х річного віку при прослуховуванні можуть орієнтуватися в музичних творах з їх характерними особливостями, імпровізують прості інтонації та мелодії, а також виконати нескладні

пісні без музичного супроводу або підібрати просту мелодію на музичних інструментах.

У музично-ритмічній діяльності за власною ініціативою діти цього віку танцюють, одночасно наспівуючи вигадану мелодію, при цьому відносно вірно повторюють ритм знайомого танцю, підкреслюють зміну частин твору, змінюючи при цьому відповідні рухи. Діти досить добре імпровізують та створюють власні танцювальні рухи. Повторюючи якусь дію, дитина цього віку трансформує її, іноді довільно, а потім повторює той варіант, який їй більше сподобався.

У образотворчій діяльності дії дітей ще потрібно спрямовувати та коригувати, тому що на цьому віковому етапі в своїх роботах діти тільки ще роблять перші самостійні спроби використовувати художні професійні навички правильного штрихування олівцем, володіння пензлем, користування гуашевими фарбами. Тому діти цього віку поки що потребують допомоги викладача і тільки після попередньої пояснювальної розповіді, вони можуть самостійно відобразити простіші композиційні побудови в рисунку або скульптурі, реалізувати свій задум графічно або в кольорі та передати виразні моменти уявного персонажу.

На відміну від 4-х річок, діти старшого дошкільного в музичній діяльності намагаються виразно та чисто співати спочатку без музичного супроводу, а потім без допомоги дорослого – самостійно, використовуючи при цьому набуті навички (співати легко, без напруження, брати дихання між фразами, грати ритмічно тощо), а також контролювати слухом власне виконання, тобто помічати невірні інтонації в співах або грі на музичних інструментах.

У хореографічній діяльності діти вчаться виразно та чітко виконувати свої рухи, узгоджувати їх з музичним супроводом, передавати характерний образ, комбінувати вже відомі танцювальні рухи, а також розвивають уміння самостійно оцінювати власне виконання.

У образотворчій діяльності дитина розвиває уміння помічати засоби виразності в творах мистецтва, проявляти раніше набуті знання для вирішення нових творчих завдань, самостійно обдумувати задум майбутнього твору. Викладач допомагає дітям набуті уміння самостійного спостереження, сприйняття, мислення, для чого сприяють сформульовані ним запитання, що заставляють подумати, перш ніж відповісти, а також вчить дітей помічати характерні ознаки предметів, аналізувати форму, визначати схоже і протилежне, бачити багатство кольорів та форм навколишнього світу.

Отже, залучення дітей 4-5 річного віку до різних видів художньо-творчої діяльності у школах мистецтв на інтегративних засадах сприяє вираженню їх творчих проявів при відображенні певного художнього образу, використанню набутих пізнавальних умінь при створенні власних творів у різних видах мистецтва, а також дає можливість передати емоційний настрій від почутого або побаченого.

Інтеграція різних видів мистецтва дозволяє висвітлювати різноманітність навколишнього світу, посилювати естетичний вплив художніх образів на особистість дітей дошкільного віку, бо вирішити цю проблему за допомогою одного виду мистецтва дуже складно, й саме сукупність мистецтв здатна розвивати творчий потенціал та творчі здібності дітей 5-го та 6-го року життя через використання методу творчих завдань та творчих ігор, мета яких – розвивати естетичне сприйняття, асоціативне мислення, художньо-творчі здібності дітей дошкільників виховувати естетичне ставлення до різних видів мистецтва.

Актуальність застосування художньої інтеграції визначена не тільки мистецькими, але й соціально-естетичними потребами особистості. На думку В. Химчак (1990, р. 35), «естетичне явище дійсності завдяки інтеграції мистецтв має переваги порівняно з можливостями окремих видів мистецтва. Об'єднавши художні засоби різних видів мистецтва в єдине ціле, педагог може досягнути результатів в більш оптимальний термін. Кожне мистецтво відрізняється своєрідністю засобів виразності» [8]. Музичне мистецтво відтворює зорові образи, образотворче мистецтво додає слухові, театральне мистецтво поєднує в собі елементи інших і користується усіма. Поєднання різних видів мистецтва в єдине ціле в художньо-творчій діяльності сприяє взаємодоповненню засобів виразності, що, в свою чергу, поглиблює пізнавальний інтерес до мистецтва та створює певну емоційну атмосферу, без якої неможливий акт сприйняття.

Отже, застосування художньої інтеграції на заняттях в школах мистецтв сприяє

більш глибокому засвоєнню дітьми 4-5 річного віку художньої культури та мистецької спадщини, розвитку пізнавального інтересу, а завдяки розвитку творчих здібностей та набуттю знань, умінь та навичок, допомагає розкрити їх художньо-творчий потенціал в процесі створення власних мистецьких творів, чим самим дає їм можливість творчо самореалізуватися.

Література:

1. Амонашвили Ш. А. Здравствуйте дети! / Ш. А. Амонашвили // Пособие для учителя. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1988. – 208 с.
2. Боров Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Боров. – М. : Политиздат, 1981. – 399 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – 2 изд. испр. и доп. – М. : Искусство, 1968. – 576 с.
4. Григорьев Н. Д. Проблемы взаимодействия искусств в системе эстетического воспитания / Н. Д. Григорьев, Г. П. Шевченко; под ред. Б. Т. Лихачева // Эстетическое воспитание в школе. Вопросы системного подхода. – М. : Просвещение, 1980. – С. 136.
5. Лесгафт П. Ф. Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Лесгафт; сост. И. Н. Решетель. – М. : Педагогика, 1988. – 400 с.
6. Новлянская З. Н. Ступеньки к творчеству / З. Н. Новлянская, А. А. Мелик-Пашаев. – М. : Букинист, 1995. – 144 с.
7. Писаревский П. С. Проблемы эстетического развития личности школьника / П. С. Писаревский, Ю. Н. Петрова. – М., 1987. – 110 с.
8. Химчак В. В. Социально-эстетическая природа синтеза искусств: дис. ... канд. философ. наук: спец. 09.00.04 / В. В. Химчак. – Л., 1990. – 181 с.
9. Шевченко Г. П. Формирование у младших подростков представлений о художественном образе средствами комплексного воздействия искусства : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Г. П. Шевченко. – К., 1974. – 25 с.

References:

1. Amonashvili Sh. A. Zdravstvuyte deti! / Sh. A. Amonashvili // Posobie dlya uchitelya. – 2-e izd. – M. : Prosveshchenie, 1988. – 208 s.
2. Borev Yu. B. Estetika / Yu. B. Borev. – M. : Politizdat, 1981. – 399 s.
3. Vygotskiy L. S. Psihologiya iskusstva / L. S. Vyigotskiy. – 2 izd. ispr. i dop. – M. : Iskusstvo, 1968. – 576 s.
4. Grigorev N. D. Problemyi vzaimodeystviya iskusstv v sisteme esteticheskogo vospitaniya / N. D. Grigorev, G. P. Shevchenko; pod red. B. T. Lihacheva // Esteticheskoe vospitanie v shkole. Voprosyi sistemnogo podhoda. – M. : Prosveshchenie, 1980. – S. 136.
5. Lesgaft P. F. Izbrannyye pedagogicheskie sochineniya / P. F. Lesgaft; sost. I. N. Reshetel. – M. : Pedagogika, 1988. – 400 s.
6. Novlyanskaya Z. N. Stupenki k tvorchestvu / Z. N. Novlyanskaya, A. A. Melik-Pashaev. – M. : Bukinist, 1995. – 144 s.
7. Pisarevskiy P. S. Problemyi esteticheskogo razvitiya lichnosti shkolnika / P. S. Pisarevskiy, Yu. N. Petrova. – M., 1987. – 110 s.
8. Himchak V. V. Sotsialno-esteticheskaya priroda sinteza iskusstv: dis. ... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.04 / V. V. Himchak. – L., 1990. – 181 s.
9. Shevchenko G. P. Formirovanie u mladshih podrostkov predstavleniy o hudozhestvennom obraze sredstvami kompleksnogo vozdeystviya iskusstva: avtoref. diss. na soiskanie uchenoy stepeni kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 / G. P. Shevchenko. – K., 1974. – 25 s.

В статье рассматривается проблема художественно-творческой деятельности и характеристика ее видов в процессе обучения детей среднего и старшего дошкольного возраста в школах искусств с учетом их психолого-физиологических особенностей. Поскольку для эффективности проведения занятий необходимо применение интеграции искусств как основного способа художественно-творческой деятельности. Только в процессе художественной деятельности дошкольники способны в полной мере проявить собственный потенциал и творческие способности, поскольку этот возраст способствует их всестороннему

интеллектуальному развитию. Применение художественной интеграции на занятиях в школах искусств помогает глубже постигать детям 4-5 летнего возраста художественной культуры и художественного наследия, развития познавательного интереса, и в связи с развитием творческих вспышек и приобретения знаний, умений и навыков, помогает использовать их художественно-творческий потенциал в процессе создания собственных художественных работ, что дает возможность творчески реализовать себя.

Ключевые слова: художественно-творческая деятельность, художественно-творческое развитие, виды искусств, художественная интеграция.

In the article the problem of the art and creative activity and description of her kinds are examined in the process of educating of children of middle and senior preschool age in schools of arts taking into account their the psychologist- physiological features. As for efficiency of realization of employments application of integration of arts is needed as a basic method of the art and creative activity. Only in the process of artistic activity preschool children are able to a full degree to show own potential and creative capabilities, as this age assists their all-round intellectual development. Application of artistic integration on employments in schools of arts assists the deeper mastering children 4-5 annual age of artistic culture and artistic inheritance, development of cognitive interest, and due to developing creative flares and acquisition of knowledge, abilities and skills, helps to expose them artistically-creative potential in the process of creation of own artistic works, what gives possibility creatively self-realization them.

Key words: artistically-creative activity, artistically-creative development, different types of art, artistic integration.